

30. výročie Februára

FEBRUÁR 1948 — KVALITATÍVNY PRELOM V NAJNOVŠÍCH DEJINÁCH ČESKOSLOVENSKA

VLADIMÍR CIRBES, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Revolúcie sú lokomotívami dejín — povedal Marx. Revolúcie sú sviatkami utláčaných a vykorisťovaných. Nikdy nie sú ľudové masy schopné byť takým aktívnym tvorcom nového spoločenského zriadenia ako za revolúcie. V takých časoch je ľud schopný robiť divy z hľadiska úzkeho, meštiackeho meradla mierneho pokroku.

V. I. Lenin roku 1905

I

Zamýšľajúc sa nad tridsaťročnou cestou, ktorú pracujúci ľud našej vlasti pod vedením Komunistickej strany Československa prešiel od Víťazného februára, prichodia nám uvedené Leninove slová ako veľmi príliehavé pre vystihnutie historickej závažnosti a revolučného významu tejto udalosti. Februárom začína sa mohutný rozvoj čínorodej budovateľskej aktivity ľudových mäs, ktorej výsledkom sú prevratné, kvalitatívne zmeny vo všetkých oblastiach života československej spoločnosti.

Február 1948 otvoril aj našim národom vstup do novej epochy ľudstva, epochy prechodu od kapitalizmu ku komunizmu. Februárové víťazstvo bolo nielen víťazstvom našej robotníckej triedy, nášho ľudu, ale aj víťazstvom celého medzinárodného robotníckeho hnutia, všetkých svetových pokrokových síl; bolo súčasťou svetového revolučného procesu, ktorý sa začal Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou.

V procese socialistickej revolúcie, ktorej Víťazný február uvoľnil cestu, nadobudol historický vývoj aj v našej krajine nové dimenzie. Vy-

sledky socialistických revolučných premien, uskutočnených za uplynulých tridsať rokov, jednoznačne svedčia o tom, že socialistická revolúcia:

po prvé, *vtláča historickému pohybu nebývalú dynamickosť, prudko zrýchľuje jeho tempo*. V procese socialistickej výstavby dosiahla československá spoločnosť za pomerne krátke obdobie takú úroveň svojho materiálneho a duchovného života, ktorá vysoko predstihuje aj tie najodvážnejšie predstavy a ciele predchádzajúcich generácií bojovníkov za šťastný život nášho ľudu;

po druhé, *koncentruje historickú činnosť ľudových mäs na pozitívnu tvorbu nových materiálnych a duchovných hodnôt*; pritom začleňuje do spoločenského života všetky pozitívne, trvalé, spoločenský pokrok napomáhajúce hodnoty predchádzajúceho civilizačného vývoja. Je historickou skutočnosťou, že socialistické zriadenie vytvorilo podmienky pre všestranný rozvoj a uplatnenie tvorivých schopností širokých mäs nášho ľudu a súčasne mu sprístupnilo všetky kultúrne hodnoty minulosti a súčasnosti, otvorilo mu dokoeran dvere vedeniu a kráse;

po tretie, *umožňuje a súčasne predpokladá plánovitosť historického procesu, vytvára predpoklady pre ucelený, proporcionálny, harmonický rozvoj všetkých oblastí spoločenského života*. Aj naše skúsenosti jednoznačne ukazujú, že rozvoj socialistickej spoločnosti zahrňuje nielen budovanie socialistickej ekonomiky, ale súčasne aj prehlbovanie socialistickej demokracie a upevňovanie socialistickeho charakteru spoločenského vedomia.

Víťazstvo socialistickej revolúcie v Československu bolo možné jedine vďaka tomu, že Komunistická strana Československa tvorivo uplatnila leninskú stratégiu a taktiku v boji o moc robotníckej triedy, že z pozícií leninizmu riešila zložité problémy a úlohy prerastania národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Aj socialistický rozvoj našej spoločnosti po februári 1948 bol úspešný preto, že sa komunistická strana ako vedúca politická sila dôsledne pridržiavala leninizmu ako teórie a metodológie revolučného myslenia a revolučnej praxe a bola schopná tvorivo ho využívať pre poznávanie zákonitostí socialistickej výstavby.

Vybudovanie mohutnej materiálnotechnickej základne socializmu, uskutočnenie všestranných, hlbokých, revolučných premien v politickej oblasti, v sociálnotriednej štruktúre, v spôsobe života ľudí, v ich kultúrno-vzdelanostnej úrovni a v ich spoločenskom vedomí, a to všetko v historicky krátkom čase, dokumentuje životodarnosť a pretvárajúcu silu ideí marxizmu-leninizmu, ktoré sú hybnou silou našej doby, ktoré sú východiskom revolučnej praxe mäs, prekonávajúcej všetko staré, prežívajúce, prekážajúce vývoju bez zbytočných prieťahov. Dokazuje, že aj v prípade priemyselne vyspelej krajiny uvoľňuje socialistická revolúcia (a jedine socialistická revolúcia) široký priestor pre prudký rast výroby, rozvoj a využitie vedy a techniky, trvalý vzostup životnej úrovne ľudu, dynamický rozvoj kultúry a vzdelanosti.

Socialistická revolúcia spôsobila hlboký prelom v celej štruktúre spoločenských vzťahov a podmienok existencie človeka, foriem jeho práce a všetkých životných aktivít. Jej zákonitým vyústením je vznik a rozvoj spoločnosti oslobodenej práce, spoločnosti bez vykorisťovania, rasovej, národnostnej či konfesívnej diskriminácie, spoločnosti zbavenej kríz a sociálnych konfliktov i strachu z budúcnosti, spoločnosti sociálneho optimizmu a reálneho humanizmu, spoločnosti, ktorá má historickú perspektívu, lebo jej rozvoj spočíva v takom nevyčerpatelnom zdroji, akým je tvorivá aktivita miliónových más ľudu. To sú základné atribúty, charakterizujúce podstatu spoločnosti súčasného socialistického Československa, rovnako ako spoločnosti ostatných krajín socialistického spoločenstva. V týchto atribútoch je stelesnený historický význam a revolučný zmysel februárového víťazstva nášho pracujúceho ľudu.

II.

História už dostatočne preverila správnosť záveru, že sociálne revolúcie dozrievajú v lone tej-ktorej spoločnosti ako výsledok jej vlastných vnútorných protirečení, ktoré táto spoločnosť vo svojom rámci už nie je schopná riešiť. To plne platí aj pokiaľ ide o socialistické revolúcie, ktoré zákonite vyrastajú z protirečení kapitalistickej spoločnosti.

Víťazstvo socialistickej revolúcie v Československu — a v tomto kontexte február 1948 ako kvalitatívny medzník v našich dejinách, v ktorom sa dovršuje prerastanie národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú — bolo *logickým dôsledkom dejinných procesov*, ktorými prechádzala československá spoločnosť od vzniku prvej republiky. Hlavným protirečením vývoja československej spoločnosti v období predmníchovskej buržoáznej republiky bolo protirečenie medzi kapitálom a prácou, medzi buržoáziou a proletariátom. K nemu sa pridružovali ekonomické a sociálne protirečenia na českej a slovenskej dedine, ktoré najmä na slovenskom vidieku vyúsťovali do relatívnej preľudnenosti a viedli k masovej emigrácii chudobného roľníctva za prácou do cudziny. Tieto protirečenia boli objektívnym, vnútorným zdrojom vývoja revolučného hnutia, určovali priebeh, intenzitu a formy triedneho boja v období dočasnej stabilizácie kapitalizmu i v období svetovej hospodárskej krízy, v období boja strany, robotníckej triedy a ľudu za obranu republiky proti hrozbe hitlerovského fašizmu a neskôr aj v etape prerastania národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

V ostrých triednych zápasoch s domácou buržoáziou učili sa ľudové masy na vlastných skúsenostiach poznávať jej reakčnú a vykorisťovateľskú tvár a súčasne správnosť socialistickej cesty, ktorú ukazovala Komunistická strana Československa. Československá buržoázia nevedela za dvadsať rokov svojej monopolnej vlády vyriešiť ani jeden zo základných problémov, ktoré sa dotýkali života a práce našich národov,

miliónov robotníkov, roľníkov a ostatných pracujúcich. Nedokázala rozvinúť priemyselný potenciál krajiny, ponechávala celé oblasti v hlbokoj ekonomickej zaostalosti; nedokázala, a ani nechcela vyriešiť sociálne otázky robotníkov, ani základné otázky našej dediny, postavenie malého a stredného roľníka a dedinskej chudoby; nebola schopná vyriešiť národnostnú otázku, naopak, vo vnútornom konkurenčnom zápase rozduchávala národnú nevraživosť a šovinizmus medzi národmi a národnosťami; nedokázala zabezpečiť slobodu našich národov, nezávislosť a suverenitu nášho štátu. A keď nakoniec vydala republiku napospas hitlerovskému fašizmu, keď za znovuzískanie národnej slobody a štátnej nezávislosti musel český a slovenský ľud priniesť ťažké obete, keď sa ukázalo, že nie buržoázia, ale robotnícka trieda a jej komunistická strana, opierajúca sa o spojenectvo so Sovietskym zväzom, je jediným skutočným bojovníkom nielen za sociálne oslobodenie, ale aj za demokraciu a národnú slobodu, bol ďalší rast revolučného odhodlania más a ich orientácia na uskutočnenie socialistických premien naprosto zákonitým javom.

Skúsenosti z protifašistického zápasu, víťazstvo sovietskeho ľudu nad fašizmom, oslobodenie našej republiky upevnili v ľudových masách presvedčenie, že je to socializmus, ktorý kliesni cestu k skutočnej demokracii, slobode, k odstráneniu vojen, k trvalému mieru a pokroku. Preto ľudové masy stále dôslednejšie cháпали a podporovali politiku Komunistickej strany Československa, jej socialistickú orientáciu. Komunistická strana Československa, ktorá sa stala vedúcou silou protifašistického odboja a v novej oslobodenej Československej republike sa zúčastňovala na moci, rozvinula rozsiahlu politickú a organizátorskú prácu, zameranú na dôsledné uskutočňovanie Košického vládneho programu ako programu národnej a demokratickej revolúcie. Buržoázne politické strany, naopak, sabotovali plnenie tohto programu; stávali prekážky do cesty znárodňovaciemu procesu, sabotovali realizáciu pozemkovej reformy, vyvolávali zásobovacie ťažkosti, skrátka robili všetko, aby vrátili našu krajinu k predmníchovským pomerom. Nakoniec vyvolali politickú krízu a vo februári 1948 sa pokúsili o kontrarevolučný zvrät. Narazili však na rozhodný odpor robotníckej triedy a širokých ľudových más, ktoré pod vedením Komunistickej strany Československa zmarili ich protiludové plány a definitívne vyriešili otázku moci vo svojom prospech.

Februárové víťazstvo pracujúceho ľudu, nastolenie diktatúry proletariátu v Československu nebolo teda ani náhodnou udalosťou, ani výsledkom vonkajšieho zasahovania, ale nevyhnutným, *zákonitým výsledkom triedneho boja*, ktorý, na rozdiel od roku 1920, buržoázia prehrala. Prehrala preto, že na čele robotníckej triedy a más stála skúsená, marxisticko-leninská strana, že pod jej vedením v bojoch proti vláde kapitalizmu i v bojoch proti fašizmu vzrástlo triedne uvedomenie a organizovanosť robotníckej triedy a že pomer síl po druhej svetovej vojne

víťazstvom Sovietskeho zväzu nad fašizmom znemožnil zahraničnú imperialistickú intervenciu do vnútorných záležitostí Československa.

Taká je objektívna dialektika februárových udalostí r. 1948.

Neudivuje nás úsilie predstaviteľov buržoáznej historiografie, o punčovaných predstaviteľoch antikomunizmu ani nehovoriac, očierniť februárové udalosti; od ideológov buržoázie nemožno predsa očakávať sympatie k socialistickej revolúcii, ktorá ruší súkromnokapitalistické vlastníctvo výrobných prostriedkov a na ňom založenú politickú a duchovnú nadvládu triedy kapitalistov. Neudivuje nás však ani úsilie predstaviteľov revizionizmu falzifikovať historický význam februárových udalostí, pretože typickou črtou revizionizmu od jeho prvopočiatkov je zrieknutie sa socialistickej revolúcie a diktatúry proletariátu, čo fakticky znamená ideologickú pozíciu, ktorá vyhovuje triednym záujmom buržoázie. Revizionistická interpretácia februárových udalostí ako údajne násilného, umelého prerušenia prirodzeného historického vývoja československej spoločnosti je nielen kontrarevolučná, ale v logickej súvislosti s tým aj pseudovedecká. Ignoruje objektívnu existenciu triednych protirečení a z nich vyplývajúcu objektívnu zákonitosť triedneho boja; uvažuje o spoločnosti v abstraktných kategóriách, zbavených konkrétne historického obsahu; popiera objektívnu dialektiku historického vývoja, osobitne dialektiku všeobecného a zvláštneho v socialistickej spoločenskej vývoji atď. Na kontrarevolučnej a pseudovedeckej podstate revizionistických falzifikácií nič nemení skutočnosť, že sú zahalované socialistickej frazeológiou. Stačí poukázať na revizionistické koncepcie československej pravice z krízového obdobia, ktoré pod kepienkou akéhosi „nového československého modelu socializmu“ v podstate reprodukovali názory reakčných predstaviteľov buržoázných politických strán spreď februára 1948; úsilie nahradiť vedúcu úlohu komunistickej strany buržoáznodemokratickou pluralitou strán, socialistickej štát štátom buržoáznodemokratickým, marxistickú ideológiu zmesou najrozličnejších buržoázných a maloburžoázných smerov, socialistickej vlastníctvom skupinovými, uplatniť pod heslom „neutrality“ závislosť našej krajiny od kapitalistických štátov atď. očividne smerovali k reštaurácii kapitalistických pomerov.

Dnes, s odstupom času, ktorý koniec-koncov vždy preveruje výsledky revolučných zápasov a význam historických udalostí, dnes, keď naša krajina už vstúpila do etapy výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti, môžeme jednoznačne konštatovať: bez februárového víťazstva nášho pracujúceho ľudu by nebolo víťazstva socializmu v Československu, nebolo by tých revolučných výdobytkov, ktoré zabezpečujú pokojný, bohatý a radostný život nášho pracujúceho ľudu.

III.

Skúsenosti socialistickej výstavby v Československu obohacujú poznanie dialektiky uvedomelosti a živelnosti v spoločenskej vývoji.

Zákonitosťou formovania komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie (a to už v jej nižšej fáze, socializme) je, že uvedomelosť sa stáva *rozhodujúcou* stránkou jej historického vývoja. Z podstaty socialistického (komunistického) spoločenského systému vyplýva, že tento systém sa môže rozvíjať len na základe *vedeckého* poznania objektívnych ekonomických, sociálnopolitických a ďalších zákonov spoločenského pohybu; a po druhé, že objektívne zákony (historická nevyhnutnosť) pôsobia (uplatňujú sa, využívajú sa) prostredníctvom *uvedomelej* činnosti ľudí.

Objektívnym základom tejto novej kvality historického procesu je, že socialistické spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov umožňuje, ale i vyžaduje plánovitý a proporcionálny rozvoj ekonomiky a spoločnosti vôbec; že vznikajúca a prehľbujúca sa sociálna rovnorodosť a ideovopolitická jednota spoločnosti (jednota základných záujmov všetkých sociálnych skupín) umožňuje, ale i vyžaduje vytyčovať pre celú spoločnosť jednotné ciele a v záujme ich splnenia postupovať jednotne, organizovane.

Z kvalitatívnej zmeny dialektického vzťahu uvedomelosti a živelnosti v socialistickom (komunistickom) spoločenskom vývoji vyplýva, že v rámci všeobecnej závislosti od objektívnych podmienok *zvyšuje sa relatívna samostatnosť a rastie aktívna úloha subjektívneho faktora* v tomto vývoji. Najmä budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti, smerujúce k všestrannému využitiu objektívnych možností a historických predností socializmu, čoraz viac závisí od socialistického uvedomenia ľudí, ich vzdelanosti, kultúrnej úrovne, zodpovednosti voči spoločnosti, pracovnej iniciatívy a od celkovej spoločenskej aktivity.

Patrí k zásluhám V. I. Lenina, že všestranne rozpracoval učenie o úlohe subjektívneho faktora v histórii a najmä v socialistickej revolúcii a odhalil jeho zložitú štruktúru, zahrňujúcu nielen politiku a politické názory, revolučnú teóriu a revolučné vedomie, ale aj psychológiu tried, ich morálku a organizačnú činnosť revolučnej triedy a jej strany.

Z teoretického záveru o rozhodujúcej úlohe uvedomelosti v procese socialistického a komunistického spoločenského vývoja vyplýva rad závažných praktických (politických a iných) dôsledkov, rad závažných dôsledkov pre riadenie výstavby socialistickej spoločnosti vôbec.

1. Najdôležitejším prvkom v komplexe subjektívnych faktorov rozvoja socialistickej spoločnosti je *vedúca úloha marxisticko-leninskej strany* ako vedúcej politickej sily. Jedným z najdôležitejších poučení našej revolučnej cesty k socialistickému dnešku je, že s rozvojom socializmu rastú nároky na poznávaciu, programátorskú, politicko-organizačtorskú i ideovovýchovnú činnosť komunistickej strany, čo zákonite vyžaduje prehľbovanie jej vedúcej úlohy vo všetkých oblastiach spoločenského života.

Správna, *vedecká, realistická* a *revolučná* politika komunistickej

strany, dôsledne vychádzajúca z marxizmu-leninizmu, patrí medzi rozhodujúce podmienky úspešného využívania objektívnych zákonov v záujme dynamického a proporcionálneho rozvoja socialistickej spoločnosti. Päťdesiate roky a obdobie po XIV. zjazde KSC patria medzi najúspešnejšie obdobia výstavby socializmu v Československu preto, že KSC vo svojej činnosti tieto požiadavky dôsledne uplatňovala. Naopak, ústup od týchto požiadaviek, pripustenie subjektivismu a voluntarizmu, úsilia predbiehať spoločenský vývoj, idealizovať úroveň morálno-politickej jednoty spoločnosti a pod., ktoré sa prejavili v činnosti vedenia našej strany na začiatku šesťdesiatych rokov, vyvolali vážne komplikácie v našom spoločenskom vývoji. A keď vedenie strany v krízových rokoch vyprázdnilo pole činnosti revizionistom a pravicovým oportunistom, ohrozilo samé základy existencie socializmu v Československu, ohrozilo revolučné výdobytky Víťazného februára.

2. Pre celú históriu ľudskej spoločnosti platí, že nijaké podstatné zmeny v jej vývoji sa nemohli uskutočniť bez *účasti a boja ľudových mäs*. Mnohonásobne viac to platí pre proces výstavby a rozvoja socializmu. Skúsenosti socialistickej výstavby v Československu, rovnako ako v ďalších socialistických krajinách, ukazujú, že socialistická revolúcia uvádza do pohybu obrovskú silu, spočívajúcu v *tvorivej práci ľudových mäs* oslobodenej od vykorisťovania, že táto tvorivá činnosť sa stáva nevyčerpatelným zdrojom dynamického rozvoja spoločnosti. V. I. Lenin napísal: „Podľa toho, ako sa rozširuje a prehľbuje historická tvorivosť ľudí, musí rásť aj veľkosť tej masy obyvateľstva, ktorá je uvedomelým historickým činiteľom.“

Pri spätnom pohľade na tridsať rokov výstavby socializmu v Československu môžeme konštatovať, že sa neustále rozširuje počet tých, ktorí sa na tejto výstavbe uvedomele zúčastňujú. Od prvých dobrovoľných brigád a údernického hnutia až po dnešné brigády socialistickej práce a komplexné racionalizačné brigády prešlo socialistické súťaženie ako významný prejav pracovnej iniciatívy a celkovej uvedomelej spoločenskej aktivity ľudových mäs kvalitatívnym vývojom a nadobudlo masovú základňu. Tisíce občanov nášho štátu sa dnes aktívne zúčastňujú na riadení verejných záležitostí ako poslanci národných výborov, členovia ich komisií, občianskych výborov, v rámci spoločenských organizácií atď. Najmä v oblasti politiky sa potvrdzuje známa Leninova myšlienka, že socializmus začne rýchly, skutočný, opravdivý a masový postup vpred za účasti väčšiny obyvateľstva a neskôr všetkého obyvateľstva.

Socialistické spoločenské vzťahy vytvárajú objektívne predpoklady pre *rast intenzity a rozvoj nových kvalít spoločenskej aktivity pracujúcich*. Stupeň rozvoja tejto aktivity podmieňuje tempo socialistického vývoja, tempo vyzrievania socialistických spoločenských vzťahov. Rozvoj spoločenskej aktivity pracujúcich kladie súčasne čoraz vyššie nároky na zdokonaľovanie činnosti socialistického štátu i spoločenských orga-

nizácií, činnosti všetkých zložiek politického systému socializmu. Všetky tieto procesy sa navzájom podmieňujú a ovplyvňujú, tvoria dialektickú jednotu.

3. So socialistickou revolúciou, s rozhodujúcou úlohou uvedomelosti v historickom procese výstavby socializmu a komunizmu je nerozlučne spojená *kvalitatívna premena systému vedy a jej spoločenskej funkcie*. V podmienkach socializmu stáva sa jednotu vedy a výroby súčasťou plánovitého pohybu celej spoločnosti, stáva sa postupne v celospoločenskom meradle teoretickým východiskom uvedomelej činnosti ľudí. Už Lenin zdôrazňoval, že je nevyhnutné využiť v prospech rozvíjania socialistickej spoločnosti a vytvárania predpokladov pre prechod ku komunizmu revolúciu v oblasti vedy a techniky. Dnes, keď sa vedeckotechnická revolúcia stala jedným z najmohutnejších faktorov sociálneho pokroku ľudstva, je Leninov odkaz ešte aktuálnejší. *Organická jednotu vedy a revolučného komunistického hnutia je nevyhnutným predpokladom budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti a jej prechodu ku komunizmu*. „Jedine na základe urýchleného rozvoja vedy a techniky sa môžu splniť konečné úlohy sociálnej revolúcie — vybudovať (komunistickú spoločnosť.“ (L. I. Brežnev v Správe XXV. zjazdu KSSZ). Táto revolučná strategická línia nemá len ekonomické zdôvodnenie; je eminentne dôležitá z hľadiska ďalšieho naplňovania svetodejinného oslobodzovacieho poslania robotníckej triedy, ktorá má rozhodujúci záujem na vedeckotechnickom pokroku, lebo jej umožňuje prekonať obmedzenia vyplývajúce z tradičnej delby práce a postupne doriešiť komplexné oslobodenie ľudskej práce, jej premenu na prvú životnú potrebu človeka, na tvorivú činnosť pre miliónové masy. Oba aspekty tejto strategickú línie majú mimoriadne závažný vplyv na rozvoj svetového revolučného procesu, na historický zápas socializmu s kapitalizmom.

Komunistická strana Československa nastolila požiadavku urýchľovania vedeckotechnického rozvoja našej ekonomiky, účinnejšieho využívania modernej vedy a techniky už v šesťdesiatych rokoch; avšak nástojčivejšie sa táto požiadavka koncipuje až na XIV. zjazde KSČ a v plnej šírke ju rozvinul XV. zjazd KSČ.

Starostlivosťou Komunistickej strany Československa bola v našej republike postupne vybudovaná roziahla vedeckovýskumná základňa; od oslobodenia vzrástol v celoštátnom meradle počet vedeckých pracovníkov tridsaťnásobne a na Slovensku dokonca šesťdesiatnásobne. Prenikavo sa zvýšil počet pracovníkov s úplným stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním.

Výstavba rozvinutej socialistickej spoločnosti, potreba objasňovať smery sociálno-ekonomického vývoja našej spoločnosti v dlhodobej perspektíve, zvyšovať vedeckú úroveň riadenia ekonomických a sociálnych procesov kladie nové, vyššie nároky na rozvoj vedeckého poznania, osobitne na rozvoj marxisticko-leninskej teórie, na rozvoj spoločenských vied.

4. Z kvalitatívnej zmeny vzťahu uvedomelosti a živelnosti v socialistickom (komunistickom) spoločenskom vývoji ďalej vyplýva, že *ideologické hybné sily nadobúdajú iný význam ako v predchádzajúcich spoločensko-ekonomických formáciách*; zostávajú síce voči materiálnym podmienkam druhotné, ale nadobúdajú oveľa vyššiu a čiastočne aj kvalitatívne odlišnú funkciu. Socialistická ideová vyspelosť ľudových mäs je nevyhnutnou podmienkou rozvoja ich uvedomelej historickej tvorivosti; je jej inšpiračným, mobilizujúcim a organizujúcim zdrojom a činiteľom.

Z toho vyplýva, že ideologická práca je neoddeliteľnou súčasťou *politického* boja strany a robotníckej triedy. Tridsaťročné skúsenosti zo socialistického rozvoja našej krajiny ukazujú, že na všetkých úspechoch socialistickej výstavby mala cieľavedomá systematická ideologická práca strany, socialistického štátu a spoločenských organizácií aktívnu účasť. Naopak, jej oslabenie v šesťdesiatych rokoch bolo jednou z príčin, ktoré uľahčovali nástup revizionizmu a otvárali cestu pre deštruktívnu protisocialistickú činnosť pravice. Prekonanie dôsledkov tejto deštruktívnej činnosti, obnovenie základných hodnôt socializmu vo vedomí ľudí, upevnenie ich dôvery v socializmus bolo nerozlučne spojené s návratom k leninskému chápaniu úlohy ideologickej práce v usmerňovaní a rozvíjaní socialistickej revolučnej praxe ľudových mäs, s návratom k uplatňovaniu leninských princípov ideologickej práce v činnosti strany a všetkých zložiek politického systému.

IV.

Socialistická revolúcia spôsobuje *radikálne zmeny v sociálno-triednej štruktúre spoločnosti*. V procese jej uskutočňovania odstraňuje sa stará sociálno-triedna štruktúra s jej antagonistickými protirečieniami a formuje sa štruktúra kvalitatívne nová; zásadne sa mení spoločenské postavenie, sociálna povaha, psychológia a ideovopolitický profil tried a sociálnych skupín, vzťahy medzi nimi nadobúdajú neantagonistický charakter; základné historické ciele a spoločenské záujmy robotníckej triedy sa postupne stávajú cieľmi a záujmami všetkých sociálnych skupín; vzniká a čoraz výraznejšie sa uplatňuje *progresívna tendencia* zblížovania sociálnych tried a skupín, smerujúca k vytvoreniu *historicky nového spoločenstva ľudí*.

Všetky tieto zložité a mnohostranné revolučné procesy v rozvíjaní socialistickej spoločnosti v Československu za uplynulých tridsať rokov výrazne pokročili. V dôsledku zospoločenšenia výrobných prostriedkov, v dôsledku úspešného uskutočňovania základných úloh generálnej línie výstavby socializmu schválenej na IX. zjazde KSČ (socialistickej industrializácie, kolektivizácie poľnohospodárstva, kultúrnej revolúcie), v dôsledku prudkého rozvoja výrobných síl a celého komplexu politických, sociálnych a kultúrnych opatrení:

po prvé, výrazne vzrástol počet príslušníkov robotníckej triedy, ktorá sa stala najpočetnejšou triedou spoločnosti (robotníci s príslušníkmi svojich rodín tvoria dnes vyše 56 % populácie); robotnícka trieda sa stala novou triedou, hlavným tvorcom materiálnych hodnôt, prešla zložitými politicko-ideologickými a kultúrno-vzdelanostnými premenami, pozitívne sa zmenilo jej vnútorné a profesionálne zloženie a jej hranice voči ostatným sociálnym skupinám (najmä voči inteligencii) sa stali menej výraznými. Je vyspelou vedúcou silou našej spoločnosti;

po druhé, poklesol počet poľnohospodárskeho obyvateľstva, zmenilo sa objektívne postavenie a aj sociálna podstata roľníctva, sformovala sa nová trieda, trieda družstevného roľníctva; rozvoj modernej poľnohospodárskej veľkovýroby, jej spriemyselňovanie, zvyšovanie kvalifikácie, kultúrnej a vzdelanostnej úrovne družstevného roľníctva, prenikavé zmeny v spôsobe života, odstraňovanie rozdielov medzi mestom a dedinou atď. vedú k tomu, že družstevné roľníctvo postupne preberá prvky charakteristické pre robotnícku triedu;

po tretie, vzrástol počet príslušníkov inteligencie (dnes je po robotníckej triede druhou najpočetnejšou sociálnou skupinou), zmenilo sa jej spoločenské postavenie, jej sociálna štruktúra a profesionálna skladba; vyrástla nová, socialistická inteligencia, ktorej základné záujmy sa čoraz viac stotožňujú so základnými záujmami robotníckej triedy a družstevného roľníctva; prehľbuje sa spolupráca inteligencie s robotníkmi a roľníkmi, čo pozitívne vplyva na rozvoj výroby, technický pokrok i rozvoj samej vedy (brigády socialistickej práce, komplexné racionalizačné brigády a pod.).

Kvalitatívne zmeny sociálno-triednej štruktúry našej spoločnosti a kvalitatívne zmeny vo vnútri štruktúry jednotlivých tried a skupín aktívne pôsobia na prekonávanie protirečení medzi mestom a dedinou, medzi fyzickou a duševnou prácou.

V súčasnej etape, etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti naďalej rastie vplyv robotníckej triedy, prehľbuje sa jej vedúca úloha a súčasne sa prehľbujú aj tendencie zblížovania socialistických spoločenských tried a skupín.

***

Medzi najvýznamnejšie historické vymoženosti nášho revolučného robotníckeho hnutia, medzi najvýznamnejšie výsledky zápasu našej strany a ľudu o víťazstvo socializmu patrí sformovanie jednoty a internacionálneho bratstva medzi Čechmi a Slováckmi i ďalšími národnosťami žijúcimi v našej republike. „Naša história je živým svedectvom leninskej myšlienky, že len socializmus otvára malým národom cestu k sebaurčeniu, plnému slobodnému rozvoju, rozvinutiu a uplatneniu všetkých ich možností a schopností.“ (Gustáv Husák).

Vychádzajúc z leninských princípov národnostnej politiky, na zá-

klade socialistickej industrializácie Slovenska, kultúrnej revolúcie a vyriešenia štátoprávnych otázok (vytvorenie československej socialistickej federácie) vytvorila Komunistická strana Československa podmienky pre dynamický proces všestranného rozvoja a súčasne zblížovania českého a slovenského národa a národností žijúcich v republike; upevnila sa československá socialistickej štátnosť, uvoľnili sa nevyčerpatelné tvorivé sily ľudových mäs a umocnilo sa postavenie Československej socialistickej republiky v spoločenstve socialistickej krajín.

Priateľstvo a spolupráca medzi národmi Československej socialistickej republiky predstavuje *principiálne nové, socialistickej vzťahy medzi novými, socialistickej národmi.*

Významnou historickou skutočnosťou je, že socialistickej národy Československa sú dnes spojené mnohostrannými internacionálnymi zväzkami s národmi svetového socialistickej spoločenstva, ktoré je najväčšou vymoženosťou medzinárodného revolučného hnutia. Na základe rozvoja všeobecného procesu integrácie socialistickej krajín pokračuje proces ich zblížovania. „Súčasne s rozkvetom každého socialistickej národa s upevňovaním zvrchovanosti socialistickej štátov sa čoraz viac upevňujú ich vzájomné vzťahy, vzniká čoraz viac spoločných prvkov v ich politike, hospodárstve, spoločenskom živote, postupne sa odstraňujú rozdiely v úrovni ich vývoja. Tento proces postupného zblížovania socialistickej krajín sa teraz úplne konkrétne prejavuje ako zákonitosť.“ (L. I. Brežnev na XXV. zjazde KSSZ).

***

Na základe vzniku a rozvoja socialistickej výrobných a sociálnopolitických vzťahov, kvalitatívnych priemien v sociálno-triednej štruktúre a pod vplyvom ideologickej a kultúrno-výchovnej práce komunistickej strany, socialistickej štátnych a spoločenských inštitúcií a organizácií výrazne pokročil proces formovania *ideovopolitickej jednoty ľudu*; to je významná charakteristická stránka historického procesu rozvoja socializmu a komunizmu, jedna z najväčších predností socialistickej spoločenského systému, základ jeho pevnosti a životnosti.

Prehlbovanie ideovopolitickej jednoty ľudových mäs je *zákonitosťou* rozvoja socialistickej (komunistickej) spoločnosti, významnou *hybnou silou* tohto rozvoja. Zjednotenie uvedomelého úsilia všetkých sociálnych tried a skupín socialistickej spoločnosti znásobuje jej sily, umožňuje postupovať jednotne a organizovane pri uskutočňovaní politiky komunistickej strany, pri plnení úloh socialistickej výstavby. Bez zomknutosti, bez jednotnej vôle a disciplíny ľudových mäs, zdôrazňoval V. I. Lenin, nebolo by možné ubrániť výdobytky socialistickej revolúcie, uskutočniť socialistickej prestavbu a výstavbu spoločnosti.

Ideovopolitická jednota (osvojovanie jednotných politických názorov, mravných princípov a noriem príslušníkmi všetkých sociálnych

skupín] je dôležitou podmienkou úspešného riešenia neantagonistických protirečení, vznikajúcich v rozvoji socialistickej spoločnosti, úspešného boja proti starému, prežitému vo vedomí ľudí, upevňovania socialistic- kých spoločenských vzťahov.

Stelesnením, aktívnym jadrom, inšpirátorom ideovopolitickej jed- noty socialistickej spoločnosti je marxisticko-leninská strana, avant- garda robotníckej triedy a všetkého ľudu.

Februárové víťazstvo pracujúceho ľudu a tridsaťročná prax výstavby socializmu v Československu naprosto jednoznačne preukázala, že komu- nistická strana môže plniť svoje historické poslanie len vtedy, ak je úzko spojená s ľuďom. Leninské chápanie vzťahu strany a nás našlo svoj výraz v známom hesle Klementa Gottwalda „Čelom k masám“, ktoré bolo výsledkom kritiky sektárskych tendencií i výsledkom kritiky so- ciálnodemokratického oportunistu. Súčasné vedenie strany znova vy- soko vyzdvihlo význam tohto hesla. „Nechceme byť vyvolenou sektou v našich národoch, ale — ako v slávnych obdobiach histórie našej str- any — bojovou politickou silou, ktorá má dôveru a podporu u širokých vrstiev pracujúceho ľudu.“ (Gustáv Husák). Jednota strany a ľudu a s ňou spojená dôvera ľudu v politiku strany bola a zostáva zárukou všetkých víťazstiev socializmu v našej krajine. Aj v tejto principiálnej požiadavke sa odráža historická kontinuita Víťazného februára s našou socialisticou prítomnosťou.

V.

Socialistická revolúcia otvára cestu univerzálnemu rozvoju človeka, vytvára podmienky pre jeho sebarealizáciu, zospoločenštie v tvorivej práci v prospech spoločnosti, podmienky pre všestranný a harmonický rozvoj ľudskej osobnosti.

Emancipačné úsilie pokrokových síl ľudstva našli až v revolučnom zápase robotníckej triedy svoj najhlbší zmysel a všestrannú podporu; *boj za reálny humanizmus nerozlučne splynul s bojom za socializmus a komunizmus*; to je kvalitatívne nová, nanajvýš významná, podstatná stránka historického procesu formovania komunistickej spoločensko- ekonomickej formácie.

Za uplynulých tridsať rokov výstavby socializmu v Československu uskutočnil sa v spoločenskom vedomí a v spôsobe života ľudových nás hlboký prerod. Napriek zložitosti, obtiažnosti a dlhodobému cha- rakteru tohto procesu (osobitne so zreteľom na húževnatosť buržoáznej a v našich podmienkach najmä maloburžoáznej ideológie a psychológie, so zreteľom na stupňujúcu sa ideovú diverziu kapitalistického sveta a so zreteľom na deštručnú činnosť revizionistov a pravicových opor- tunistov v krízovom období, ktorá vyvolala recidívy politických, morál- nych a iných ideologických koncepcií kapitalizmu) dosiahli sa vo for-

movaní vedomia, postojov a praktickej činnosti ľudí v duchu socialistickej ideológie výrazné úspechy.

Potvrdila sa pravdivosť marxisticko-leninského stanoviska, že základná, kvalitatívna premena ľudí, ich vedomia, činnosti a vzájomných vzťahov, premena, ktorá nadobúda masovú základňu, môže nastať jedine v procese *praktickej* účasti ľudí v *revolučnom* hnutí. Človek sám je subjektom premeny svojho bytia, vlastnej podstaty; jedine prostredníctvom svojej spoločenskej, revolučno-pretvárajúcej aktivity rozvíja aj vlastnú osobnosť, naplňa zmysel svojej ľudskej existencie.

V triednom boji proti buržoázii, v zložitom zápase za socialistickú prestavbu a výstavbu spoločnosti pretvárali ľudové masy podmienky svojho materiálneho života, celý systém spoločenských vzťahov a pretvárali tým samy seba, začal sa proces oslobodzovania pracujúcich od zvyklostí a návykov, vypestovaných buržoáznou spoločnosťou; od nánosov meštiackej a malomeštiackej ideológie a psychológie, od náboženských prežitkov atď., skrátka od všetkých ideologických koncepcií, pomocou ktorých vykorisťovateľské triedy v minulosti uplatňovali svoje triedne záujmy a udržiavali ľudové masy v duchovnej porobe.

Významnú úlohu v utváraní socialistickej ideovej orientácie máš malo Slovenské národné povstanie a národnooslobodzovací zápas nášho ľudu vôbec. Tento zápas výrazne posunul spoločenské vedomie nás smerom k socialistickému chápaniu spoločenských a ľudských vzťahov, pokrokových ideálov a životných hodnôt. Povstalecké ideály rýchlo umlčali klérofašistickým režimom živený nacionalizmus, rasové predsudky i legendy a mýty o vyvolených vodcoch národa. Národnooslobodzovací zápas prispel k očisteniu a prehodnoteniu revolučných tradícií našich národov, pozdvihol na vyšší stupeň myšlienku bratstva českého a slovenského národa, ideu československej štátnosti i ideu priateľstva a spojenectva s víťazným Sovietskym zväzom; prehĺbil vedomie internacionálnej solidarity a vzájomnej úcty medzi národmi. Tým vzniklo dôležité východisko pre budúce perspektívne štrukturálne premeny národných, spoločenských a kultúrnych hodnôt, východisko, na ktoré mohol nadviazať ďalší socialistický vývoj v Československu.

Prevzatie moci robotníckou triedou vo februári 1948, vznik a upevňovanie socialistických výrobných vzťahov, vybudovanie materiálnotechnickej základne socializmu, kvalitatívne zmeny v sociálno-triednej štruktúre obyvateľstva, rast hmotnej i kultúrno-vzdelanostnej úrovne ľudu vytvorili objektívny, materiálny základ pre ďalšie upevňovanie socialistickej ideovej orientácie vo vedomí nás, pre víťazstvo marxisticko-leninskej ideológie.

Dnes môžeme konštatovať, že také základné idey a hodnoty charakterizujúce socialistické spoločenské vedomie ako socialistický vzťah k práci a k spoločenskému vlastníctvu, socialistické vlastenectvo a proletársky internacionalizmus, prvoradosť spoločenských záujmov a cieľov pred záujmami a cieľmi jednotlivcov, kolektivismus, zodpovednosť

voči spoločnosti a vzájomná súdružská pomoc zapustili vo vedomí širokých mäs trvalé korene a nadobudli v spoločenskom živote ľudí dominantné postavenie. Aktívne ovplyvňujú ich pracovné, budovateľské úsilie, ich morálnopolitické postoje, ich životnú orientáciu a spoločenskú aktivitu. Pre tento revolučný proces je rozhodujúcou skutočnosť, že ľudia sa každodenne a na vlastných skúsenostiach presviedčajú o životnosti a pravdivosti socialistických ideí, o tom, že tieto idey sú najušľachtilejšie, najhumánnejšie, vyjadrujú jednotu záujmov jednotlivca a spoločnosti, sú výrazom revolučného optimizmu, odhaľujú perspektívy historického pokroku, že odrážajú politickú, morálnu, skrátka celkovú duchovnú prevahu socializmu nad kapitalizmom.

Z hľadiska záverov XV. zjazdu KSČ vystupujú úlohy dotýkajúce sa formovania socialistického človeka ešte výraznejšie do popredia; formovanie socialistického človeka sa stáva závažnou ideovopolitickou i teoretickou otázkou. Zápas o vysokú efektívnosť výroby, o vysokú kvalitu všetkej spoločenskej práce, ktorý je kľúčovým momentom realizácie úloh výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti, vyžaduje ďalšie prehĺbenie vedeckého, materialistického svetonázoru vo vedomí ľudí, ďalšie prehĺbenie socialistického spôsobu života, socialistickej morálky, všetkých stránok socialistického bytia a vedomia ľudí ako predpokladov rozvoja ich uvedomelej aktivity.

***

Mnohostrannosť a závažnosť revolučných premien, dotýkajúcich sa najhlbšej podstaty spoločenských vzťahov, podmienok ľudskej existencie a jej zmyslu; dynamický a proporcionálny rozvoj všetkých oblastí spoločenského života, prehľbovanie celistvosti spoločenského pohybu; vznik a rozvoj nových hybných síl spoločenského vývoja, pozdvihnutie robotníckej triedy a ľudových mäs vôbec na úroveň uvedomelého, reálneho, aktívneho a tvorivého subjektu dejín; vnútorná jednota revolučných premien a humanizačného pokroku; zdokonaľovanie materiálnych a duchovných predpokladov plného života človeka na masovej základni; formovanie kvalitatívne nového typu vzťahov medzi triedami a sociálnymi skupinami, medzi národmi, formovanie historicky vyššieho, sociálne rovnorodého spoločenstva ľudí — to všetko tvorí kvalitatívne nový obsah historického vývoja ľudstva v epoche, ktorá sa začala Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou, v epoche prechodu ľudstva od kapitalizmu k socializmu a komunizmu. To všetko je v dejinnom vývoji našich národov nerozlučne zviazané s februárovým víťazstvom nášho pracujúceho ľudu.